

שנת מעשר עני – ההזדמנות לתת מעשר בפועל

האם הלכת אי פעם אל הכהן, או אל הלוי, לתת לו תרומה או מעשר?

בזמן שבית המקדש היה קיים, היה בעל הבית מפריש מפירותיו את התרומה, אורז אותה כיאות, ויוצא אל שכנו הכהן כדי לתת לו את התרומה שזה עתה הופרשה. לאחר מכן היה יוצא לחפש את הלוי כדי לתת לו את המעשר.

שנים רבות חלפו מאז. ב"ה כולנו מפרישים תרומות ומעשרות, אך נראה לנו שבעוונותינו, המצווה והזכות לתת את התרומות והמעשרות ליעדם – אינן מעשיות עוד עבורנו. עלינו להסתפק באמירת הנוסח ותו לא.

אך אין זה כך, והנה גם לנו ישנה הזדמנות. שנת 'מעשר עני' מתקרבת ובאה, וכפי שנראה, מצוות מעשר עני נוהגת גם בזמננו בדיוק כמאז.

מה היא שנת מעשר עני?

בשנה השלישית והשישית למחזור השמיטה אנו מצווים להפריש מעשר עני.

השנה הבאה עלינו בקרוב, שנת תשפ"א, היא שנה שישית למחזור השמיטה. (השנה שלאחריה – שנת תשפ"ב - היא שנת שמיטה). ולכן חובה להפריש מן היבול של שנה זו מעשר עני, ואף לתתו לעניים.

מה בין 'מעשר עני' לשאר התרומות והמעשרות?

בכל שנה מפרישים מן היבול תרומות ומעשרות, אך הפרשה זו אינה מכבידה ביותר על בעל הפירות. התרומות אכן אסורות באכילה, אולם מהוות חלק מזערי בלבד, קצת יותר מאחוז מכל היבול. ואילו את המעשרות, שהם חלק משמעותי הרבה יותר, כ-19% אחוז מן הפירות - למעשה מותר לנו לאכול.

ונפרט: ההפרשה הראשונה שאנו מפרישים מן הפירות הינה תרומה גדולה. תרומה זו קדושה ואסורה כיום באכילה. בימינו אנו מפרישים לתרומה זו רק 'משהו', חלק קטן ביותר, וגם את החלק הזה אנו מאבדים ואיננו נותנים אותו לכהן, מכיוון שהכהן רשאי לאכול רק כשהוא טהור, ובימינו כולנו טמאים.

ההפרשה השנייה הינה 'מעשר ראשון', 10% מן הפירות. במעשר זה אין קדושה ואנו רשאים לאכול לאחר ההפרשה, מלבד עשירית ממנו, שהיא 'תרומת מעשר' (1% מכל התבואה כולה), ודינה כתרומה הגדולה.

אמנם נצטוונו לתת את המעשר הראשון ללויים, אך בזמן הזה איננו יודעים באופן ודאי מיהו לוי, ולפיכך אנו רשאים להשאיר מעשר זה ברשותנו, ומכיוון שאין בו קדושה – אנו רשאים למעשה לאכול אותו כרגיל, חוץ מעשירית ממנו – שהיא תרומת המעשר, כאמור.

המעשר השני (10% מהתבואה הנוותרת, כלומר 9% מכל התבואה כולה), אכן קדוש, אולם בזמן הזה אנו רשאים לחלל את קדושתו על מטבע שווה פרוטה, ולאחר מכן אפשר לאכול גם אותו כרגיל.

אבל בשנת "מעשר עני", במקום "מעשר שני" יש לתת "מעשר עני" לעניים. מעשר זה הוא המעשר היחיד אשר ביכלתנו להעבירו בפועל לתעודתו, לעני! הרי הכל יודעים מיהו עני, ובניגוד לייחוסם של הכהן או הלוי, לזה אין צורך במסורת וחזקה. נמצא שבשנת מעשר עני צריך בעל הבית לתת בפועל כ-9% מן היבול לעניים.

מצוות מעשר עני נוהגת ממש למעשה – ואף בזמן הזה!

נמצא אפוא, שמבין המצוות הרבות הכלולות בנושא תרומות ומעשרות, מצוות מעשר עני היא אחת הנדירות והיחידות, אשר ניתן לקיימה בשלמות גם בזמן הזה. כלומר: הפרשה ונתינה בפועל.

הרי לנו מצווה שאנו זוכים לקיימה כיום ממש כפי שנצטוונו, וכפי שקיימה אבותינו בדורות הראשונים, בזמן שבית המקדש היה קיים.

המצווה נוגעת לכולנו, לא רק לחקלאים ולמגדלים!

נוסיף ונבהיר, שהדבר נוגע למעשה לכל אדם שמזדמן לו להפריש תרומות ומעשרות מ'טבל ודאי', ועל כן, אדם שמגדל בגינת ביתו פירות או ירקות צריך להפריש ואף לתת בפועל מעשר עני.

אמנם, המפריש תרומות ומעשרות מ'ספק טבל' אינו צריך לתת את המעשר לעני, אלא מפרישו ומשאירו לעצמו, ככל ממון המוטל בספק, שאינו חייב ליתנו כל זמן שלא התבררה חובתו.

ולכן מי שמפריש תרומות ומעשרות מפירות וירקות שקנה בחנויות ובשווקים, אינו צריך לתת בפועל לעני את המעשר-עני. משום שפירות אלו אינם מוגדרים כ'טבל ודאי', אלא כספק טבל.

אבל מי שמזדמן לו להפריש תרומות ומעשרות מטבל ודאי, כגון, בעל הגינה הקוטף קלמנטינות או תפוזים מן העץ שבגינתו, או עגבניות מן השיח שבחצרו, חייב גם לתת בפועל לעני את המעשר-עני.

מיהו עני בימינו?

בזמן חז"ל, עני היה אדם שלא החזיק ברשותו הון של יותר ממאתיים זוז (מטבע המקבילה בשווייה לכמאה ועשרים גרם של כסף טהור).

אך בימינו, אדם שאין לו מהיכן לסגור את ה"אוברדראפט" בבנק, או אדם שנקלע למצוקה כספית שאינו מסוגל לצאת ממנה, עונה להגדרה של 'עני' לגבי הלכות תרומות ומעשרות, והוא רשאי לקבל מעשר עני.

כיצד נותנים מעשר לעני בזמן הזה?

לא תמיד קל לתת את ה'מעשר-עני' בפועל לעני. לפעמים מדובר בכמות קטנה מדי, או גדולה מדי, ולפעמים יש בזה חשש של הלבנת פנים.

ישנם פתרונות אחדים המאפשרים לקיים כיום את מצוות נתינת מעשר עני בהידור.

הפתרון הפשוט הוא להעריך את שווי הסחורה, ולהעניק לעניים את השווי הכספי של המעשר-עני, במקום את הפירות עצמם. הגדיר זאת מרן הרב יוסף שלום אלישיב זצ"ל: **"לקנות את המעשר מן העניים"**. אלא שהרב אלישיב זצ"ל נקט שנתינה בדרך זו אינה לכתחילה.

הדרך היעוצה לכתחילה היא זו: בתחילת השנה יש להלוות לעני סכום כסף, כפי שוויים המשוער של פירות המעשר-עני שהנך עתיד להפריש לאורך השנה, ולסכם עמו שהלוואה זו תקוזז במשך השנה על ידי פירות מעשר עני, כפי שנסביר.

במשך השנה, לאחר ההפרשה, עליך לזכות על ידי אחר את פירות המעשר לאותו עני. בזאת הנך מקיים את מצוות הנתינה כדין, שהרי פירות המעשר באו לרשות העני.

כעת הנך יכול לקחת לעצמך את הפירות ולקזז את שוויים מסכום ההלוואה, כפי שסוכם ביניכם מראש.

את הזיכוי על ידי אחר די לעשות בשלוש ההפרשות הראשונות. לאחר מכן זוכה העני מאליו בפירות המעשר על ידי דין "מכירי עניים", והנך יכול לקזז את שוויים מסכום ההלוואה מיד אחרי ההפרשה.

מידע נוסף אודות יישום דרך זו באופן מהודר יפורסם בעזרה ה' במאמר נפרד על ידי בית המדרש להלכה בהתיישבות.

איזה הוא היבול החייב בהפרשת מעשר עני?

יש להפריש מעשר עני מכל התוצרת החקלאית המשויכת הלכתית לשנה השישית.

למעשה, וכדי לצאת מחששות וספקות שונים שאין כאן המקום לפרטם, הורו הפוסקים שבכל שנה, ובכל פעם שמפרישים תרומות ומעשרות, יש לכלול בנוסח ההפרשה הפרשת מעשר שני וגם הפרשת מעשר עני. ולכן אנו אומרים בכל שנה ובכל הפרשה: "ומעשר שני בדרומו, ואם צריך מעשר עני יהא מעשר עני בדרומו", ועל כן בכל הנוגע לפירות וירקות הנקנים בחנויות ובשווקים, שכאמור אין חובה לתת את המעשר-עני שלהם בפועל, אין כל צורך לברר את שיוכם המדוייק לשנת המעשר.

אבל מי שמזדמן לו להפריש תרומות ומעשרות מטבל ודאי, כגון המגדל פירות וירקות בגינתו וצריך גם לתת בפועל את המעשר-עני לעני - צריך לברר האם היבול שברשותו משתייך לשנת מעשר עני.

בעניין זה ישנו חילוק יסודי בין פירות לירקות. שיוך הירקות לשנת המעשר נקבע לפי תאריך לקיטתם. ירק שנלקט החל מג' בתשרי תשפ"א ועד לערב ר"ה תשפ"ב, חייב בהפרשת מעשר עני ובנתינה בפועל של המעשר עני לעניים.

לעומתם, שיוך פירות האילן לשנת המעשר אינו נקבע לפי תאריך קטיפתם מן האילן, אלא לפי זמן חנטתם. (החנטה היא שלב בהתפתחות הפרי.) בנוסף, בשונה מן הירקות ששנת המעשר שלהם מתחילה מראש השנה, שנת המעשר של פירות האילן מתחילה בט"ו בשבט. לפיכך, רק פירות שיחנטו מט"ו בשבט של שנת תשפ"א ואילך, יתחייבו במעשר עני.

מצוות מעשר עני – זכות, אך גם חובה!

מצוות מעשר עני היא זכות!

היא זכות עצומה לקיים בשלמות מצווה מן המצוות התלויות בארץ, אחת המצוות הבודדות של תרומות ומעשרות, שניתן לקיימן במלואן גם בזמן הזה.

ומלבד זאת, זו גם זכות גדולה לקיים אחת ממתנות העניים שנשתיירו לנו גם כיום.

אך היא גם חובה!

חובה עלינו להישמר ולהימנע מגזל מתנות עניים. על כן כשאנו ניגשים להפריש תרומות מעשרות מטבל ודאי, עלינו להיזהר ולהבחין איזו תוצרת חקלאית אכן 'מתוארכת' לשנת היבול תשפ"א, להעריך מהו המחיר של סחורה כזו בשוק, ולהעניק לעני סכום בערך של תשעה אחוזים משווי הסחורה.